

сторонами конфлікту або суперечки для досягнення взаємоприйняттого результату вирішення конфлікту або вирішення спору. Окрім того, є посередник на основі нейтралітету та конфіденційності по суті спору[1; с. 275].

На відміну від суворо регламентованого судового процесу, спрямована на суть позову медіація має гнучкий підхід до вирішення спорів із урахуванням усіх аспектів спору, обставин незалежно від юридичного чи правового значення. Точно тому медіацію називають альтернативним методом вирішення спорів.

У більш практичному сенсі медіація – це примирення та пошук конструктивного підходу до вирішення конфлікту. Дозволяє визначити питання, важливі для обох сторін; під різними кутами розглядає предмет спору; дозволяє використовувати конфлікт як «інструмент навчання» і є основою для покращення відносин між сторонами. Медіація дозволяє сторонам продовжувати або іноді розпочинати говорити.

Медіатор не враховує виявлення будь-яких емоцій під час процедури медіації. Медіатор зосереджується на перспективі не аналізу минулих відносин між сторонами, а відносини сторін спору. Він контролює процес і не впливає на учасників процесу медіації або результат, сам організовує проведення процедури.

Процес медіації складається з етапів, кожен з яких унікальний за своєю метою та змістом. Після досягнення всіх цілей потрібно переходити до наступного етапу. Існують наступні етапи процесу медіації: підготовка до медіації; вступ в процедуру медіації; обговорення пошук і розробка проблем, варіантів вирішення спорів; рішення спору, укладання та узагальнення договору[2; с. 10].

Отже, медіація – нове перспективне рішення спорів як публічного, так і приватного права. В Україні сформовано основу для застосування медіації та медіаційних процедур на рівні законодавчих ініціатив, але законодавчі оповідання вимагають формування чіткої теоретичної основи:

- тлумачення термінів (медіація, медіаційна угода тощо);
- з'ясування сутності та меж поняття можливих правових спорів має бути вирішено через процедуру медіації, оскільки, наприклад, кримінальне переслідування та віднесені до цієї категорії справ адміністративні правопорушення вимагають зміни чинного порядку українського законодавства;
- відповідальність учасників процедури медіації за порушення вимоги до конфіденційності. Тому ці законопроекти мають стати публічним обговоренням із залученням іноземних суб'єктів господарювання, які повинні знати та вміти користуватися послугами посередників.

1. Гаврилішин А. П. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів. Науковий Вісн. Херсон. держ. ун-ту. 2014. № 5. Т. 1. С. 275-278.

2. Резнікова В. В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. Вісн. КНУ. 2012. № 90. С. 10-15.

Юрій ДЕРІЙ

викладач циклу загальноправових дисциплін
відділення первинної професійної підготовки,
спеціалізації та підвищення кваліфікації
Навчально-наукового інституту заочного
навчання та підвищення кваліфікації
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІСТЬ МЕТОДІВ МЕДІАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ В СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ

За даними Державної служби статистики України, у 2017 р. було зареєстровано 249 522 шлюбів, а розлучень – 128 734, що становить біль ніж 50 відсотків. Звісно, це офіційна статистика, що не має даних про проживання людей без реєстрації шлюбу або осіб, які перебувають у шлюбі, але, наразі, фактично не є родиною, але з деяких причин не розлучаються. У 2018 р. було укладено на 21 111 шлюбів менше, а розлучень – на 35 882 більше ніж за попередній рік [6].

Судова практика показує, що в більшості випадків за позовами про розірвання шлюбу слідує ряд інших позовів, найпоширеніші з них: про визначення місця проживання дитини, стягнення аліментів, про стягнення додаткових витрат на дитину, про позбавлення батьківських прав, поділ майна подружжя та інші. У 2018 р. у судах першої інстанції на розгляді перебувала 134 691 справа про розірвання шлюбу, а розглянуто – 110 756 справ. Також на розгляді перебувало 70 290 справ про стягнення аліментів, а розглянуто – 57 076 справ. Апеляційні інстанції у 2018 р. розглянули 328 справ про розірвання шлюбу та 2 368 справ про стягнення аліментів [6].

З огляду на статистику за 2018 р., найбільше навантаження судової системи лягає на суди першої інстанції, що ухвалили 110 756 рішень про розлучення та 57 076 рішень щодо стягнення аліментів. В апеляційних інстанціях було розглянуто 2 368 справ про стягнення аліментів та 328 справ про розірвання шлюбів. Верховний суд переглянув 72 справи про розірвання шлюбів та 414 справ про стягнення аліментів.

Адвокати, які практикують у судах, розуміють, що справи в судах щодо розірвання шлюбу та стягнення аліментів розглядаються, як правило, від 3-х місяців до 1-го року. Не завжди це найкращий варіант вирішення справи довірителя, адже всі ці довгі місяці сторони перебувають у конфлікті та переживають стрес. Також буває неспросто виконувати рішення щодо стягнення аліментів, що тривають до 18 років дитини. Завдяки прийняттю у 2018 р. законів про підвищення відповідальності за несплату аліментів, значно збільшилося виконання таких рішень.

Слід також звернути увагу на те, що ступінь ескалації конфлікту в таких суперечках у процесі судового розгляду досягає свого апогею. І навіть якщо спочатку сторони заходили до судового процесу в натягнутих відносинах, то у процесі судових розглядів у переважній більшості випадків ці відносини спотворюються до неможливості. Одним із яскравих доказів ескалації конфлікту є виклик дітей в суд для дачі показань або пояснень, надання письмових та усних пояснень, що містять в собі факти особистого і/або інтимного життя одного з подружжя, всілякі форми образ і осквернення один одного. Чому так відбувається? Тому що в суді, коли одна сторона знаходиться в процесуальному статусі позивача, а друга – відповідача, фактично одна сторона для того, щоб обґрунтувати (в першу чергу самій собі) правильність своєї позиції і свого вибору, яким є подача позову до суду, повинна всіляко очорнити другу сторону. У таких ситуаціях будь-яке послаблення своєї позиції, навіть із хорошими намірами домовитися, може бути сприйнята як особисту поразку і здача позицій, а друга сторона може прийняти це як послугу.

У суді сторони ведуть «переговори» на рівні своїх принципових позицій, що обґрунтовуються, як правило, з точки зору закону передбачених прав і обов'язків. Найчастіше дані норми закону ніяк не відображають справжні інтереси і потреби сторін. Наприклад, стягнення в судовому порядку аліментів на дитину не влаштовує справжню потребу батька в тому, щоб обоє батьків дбали і забезпечували всі необхідні потреби дитини і він ні в чому не потребував; заяву про позбавлення батьківських прав, як правило, пов'язане з потребою одного з батьків безперешкодно виїжджати з дитиною за кордон і відчувати свободу від другого з батьків у питаннях турботи і виховання дитини, а також своєю – не звертатися з проханнями кожен раз при плануванні від'їзду. Чому так відбувається? Тому що в основі сімейних конфліктів і суперечок лежать відносини, що на певному етапі стали завдавати болю, страждання, нерозуміння, недомовленість, відчуття, що тебе не чують, не люблять, не цінують, не поважають і т.п.

Суд не працює з причиною виникнення конфлікту, та й відносини сторін суду не важливі. Суд керується нормою права. Однак, часто посилаючись на норми права, кожна зі сторін у суді хоче розповісти свою історію відносин, поділитися переживаннями. Але тут наштовхується на суворі рамки судового процесу – суду це не важливо і не потрібно!

І тут на допомогу може прийти нова, законодавчо закріплена процедура запобігання виникнення або врегулювання конфліктів (спорів) шляхом переговорів – медіація. Відповідно до Закону, медіація це – позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Результатом проведення цих переговорів може стати прийняття угоди за результатами медіації – письмова угода учасників правовідносин про спосіб врегулювання всіх або певних конфліктів (спорів), що виникли або врегулюються між ними, що фіксує результат домовленості сторін медіації у погодженій між ними

усній чи письмовій формі з урахуванням вимог закону [5]. Медіаційна угода може укладатися у формі медіаційного застереження в договорі або у формі окремої угоди.

Також медіація покликана повністю вичерпати конфлікт. Хоча сторони можуть не примиритися до кінця, але з медіації вийдуть з рішенням, яке їх задовольнятиме. Медіація корисна тим, що сторони мають можливість висловити свою позицію та побажання щодо вирішення конфлікту, спільно напрацювати рішення, що будуть вигідними для обох сторін. Є певний відсоток медіацій, які нічим не завершуються. Звісно, дуже мало українців обізнані з цією процедурою і не завжди розуміють, як вона відбувається, тому в ситуації сімейного конфлікту не розуміють, що можуть скористатися цією процедурою. За допомогою медіації сторони отримують значно більше конструктивних рішень, аніж шляхом судового спору [4].

Інститут медіації, однозначно, має заручитися довірою українців. Адже більшості пар, які розлучаються, поки складно повірити, що медіатор – це не їхня зброя у війні проти іншої сторони, що медіатор може розповісти іншій стороні конфіденційну інформацію без її згоди чи «вмовити» погодитися на не вигідні умови. Не варто плутати медіацію з переговорним процесом. Адже в медіації медіатор – це незалежна від кожної сторони особа. Її завдання полягає не у тому, щоб переконати чи вмовити сторону погодитися на варіант, який медіатор вважає найкращим, а застосовуючи свої професійні навички, допомогти сторонам виявити свої справжні інтереси та напрацювати рішення, які влаштують обидві сторони. Саме професійність медіатора та його репутація мають велике значення для встановлення довіри, проведення екологічної та результативної медіації [8].

Підсумовуючи, слід зазначити, що медіація – це дуже важливий інститут, запровадження якого дозволить не тільки уникнути довготривалої судової тяганини, але й надасть сторонам можливість дійти консенсусу у процесі вирішення спорів. Вирішення сімейних спорів мирним способом має низку значних переваг, зокрема, це – відсутність втручання держави у процес вирішення спору та кінцеве рішення; договірний характер, що передбачає взаємоузгодження процедур та виконання ухвалених рішень; універсальність як щодо видів спорів, що можуть вирішуватися, так і щодо їх суб'єктного складу; гнучкість, тобто сторони визначають прийоми, варіанти процедур, умови та порядок їх здійснення; конфіденційність, адже проведення переговорів, медіація та врегулювання спору не є публічними процесами, відсутнє їх фіксування та, зазвичай, відкрита інформація не підлягає розголошенню; мінімізація фінансових витрат та часу, потрібного для вирішення спору.

Слід зауважити, що вже сьогодні (без чинного закону) медіація в Україні часто використовується як спосіб примирення потерпілого і правопорушника, для захисту прав споживачів, вирішення трудових та сімейних спорів. Показником ефективності медіації в Україні є саме виконання сторонами домовленостей, досягнутих у процесі медіації. Медіація є добровільною. Якщо сторони дійшли згоди врегулювати спір, застосовуючи медіацію, то це означає стовідсоткову готовність виконати досягнуті ними домовленості.

Репутація та професіоналізм є найважливішими характеристиками медіатора, які варто берегти, попри відсутність законодавчого регулювання, адже це найголовніший стримувальний чинник відповідальності професіонала в будь-якій сфері. Медіація в Україні насправді є реальною справою, що має розвиватись, покращуватись, вдосконалюватись та обов'язково закріпитись на законодавчому рівні [7].

1. Сімейний кодекс України.

2. Цивільний кодекс України.

3. Цивільний процесуальний кодекс України.

4. Гаро Г.О. Мирне вирішення сімейних спорів: Фактор, 2019. 80 с.

5. Проект Закону про медіацію. № 3504 від 19.05.2020. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3504&skl=10

6. Власюк К. Мирись, мирись і більше не сварись!: Юридична газета онлайн, №38-39 від 17.09.2019. URL : <https://jur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/miris-miris-i-bilshe-ne-svaris.html>.

7. Сидоришина Т. Медіація – нова фішка комунікації.: Юридична газета онлайн, №38-39 від 17.09.2019. URL : <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/mediaciya--nova-fishka-komunikaciyi.html>.

8. Власюк К. Медіація: мирний шлях у процесі розлучення.: Юридична газета онлайн, №2-3 від 25.01.2019. URL : <https://jur-gazeta.com/publications/practice/simeyne-pravo/mediaciya-mirniy-shlyah-u-procesi-rozluchennya.html>.